

STRAŠIDELNÉ
POVESTI
SLOVENSKE

IVAN SZABÓ

IVAN SZABÓ

STRAŠIDELNÉ
POVESTI
SLOVENSKÉ

2014

ŽAR

BOSORKA ERŽA STRAŠÍ AJ PO SMRTI

Ťažko tomu uveriť, no richtárovi obce Moča ležiacej neďaleko Komárna, sa doniesli na úrad takéto chýry:

„Erža Šišová sa premenila v noci na kohúta,“ tvrdil jeden z vážených občanov obce.

Druhý sa zasa dušoval, že ju videl, ako sa premenila ma barana s tvrdými rohmi a chcela ho nimi nabrat’.

K týmto tvrdeniam sa pripojili aj ženy. Mladá Husová, ktorá porodila dengľavé a choré dieťa, prisahala, že po pôrode bolo zdravé, ale Erža Šišová ho vymenila za neduživé.

Richtár Michal Kazy nemohol zostať hluchý a slepý k podobným tvrdeniam, preto si Eržu pozval na úrad. Erža prišla. Bola to usmiata, zdravím kypiaci žena so širokými bokmi a hrubými stehnami. Také kypré ženy sa richtárovi veľmi páčili, nuž nevedel, ako začať. Musel však zachovať vážnosť úradu, preto spustil prísne: „Erža, z nepekých vecí ťa obviňujú občania.

„Z akých vecí?“ vyzvedala sa Erža.

„Vraj si sa za kohúta a barana premenila...“

„A kto vám, pán richtár, takéto hlúposti nahúdol?“

Richtár po chvíli mlčania prezradil mená žalovateľov, a Erža sa napaprčila, úsmev jej zmizol z tváre.

„Ja že som sa premenila na kohúta a barana? To oni ma navádzali, aby som si sukne vyhrnula... Hnala som ich preč, nehanebníkov. Pomstiť sa mi chcú, že som sa im nepodvolila.“

„A s tým Husovej novonarodeniatkom ako to bolo?“ vyzvedal sa richtár ďalej. „Vraj si zdravé za dengľavé vymenila.“

„Opitá Husová, spala s opitým mužom,“ opäť sa rozhorčila Erža. „A výsledok? Chudiatko dieťa!“

„Udania podali vážení občania, musím sa nimi zaoberať,“ zdôraznil richtár. „Z tohto dôvodu ťa obviňujem z bosoráctva. Ak si nevinná, na súde sa ubrániš.“

Eržu Šišovú strčili drábi do temnice a kat ju na druhý deň začal vypočúvať. Nuž také to bolo vypočúvanie, že jej horúce kliešte kládol na telo a na škripec naťahoval. Najskôr všetko popierala, no bolesť bola silnejšia ako pravda. Priznala sa nielen k tomu, že sa na kohúta a barana premieňala, že vymenila choré dieťa za zdravé, ale aj k tomu, že s diablom sa trikrát do týždňa zhovárala a jeho rady, ako urobiť ľuďom zle, s radosťou počúvala.

Dňa 27. decembra 1714 sa polomŕtva Erža dostavila pred súd v Komárne a proces sa začal. Za vrchom stola sedel pán veľkomožný Adam Cobodi. Prísediacim bol František Preihluk a na súde sedel aj zástupca grófa Esterházyho, František Galai.

Sudca Cobodi sa mračil, keď povedal: „Svedkovia tvrdia, že ak si sa dotkla pecňa chleba, tak sa premenil na kameň. Je to pravda?“

Erža sa z posledných síl vzchopila a zvolala: „To je lož! Neprajníci si to vymysleli. Nie som a nikdy som nebola bosorkou.“

„Katovi si sa priznala,“ prizvukoval sudca.

„Mučil ma!“

Nič Erže nepomohlo. Darmo sa bránila, senát ju odsúdil ako bosorku. Výrok znel: „Treba ju hodiť do Dunaja, ak nie je bosorka, neutopí sa, ak áno, pán Boh s ňou. Taký je Boží súd!“

So splnením rozsudku neotáľali aj napriek protestom ryžovačov zlata na Dunaji. Tým Erža urobila mnohé dobré služby. Vedela prstom ukázať na zlodejov, ktorí im zlatinky kradli.

V noci po vykonaní rozsudku zhoreli richtárovi Kazymu a sudcovi Cobodimu domy. Vraj vznietili sa od iskry v komíne. Ale ktovie... Vraj to bola Eržina pomsta za skrivodlivosť z druhého sveta. Časom sa ukázalo, že dunajské vlny Eržu celkom neprijali, lebo počas splnu mesiaca sa jej silueta zjavuje na riečnej hladine. Kráča po nej ako po koberci a rukou hrozí tým smerom, kde bývali jej sudcovia.

V KAMENNOM NÁRUČÍ MILEJ

Nad šarišskou obcou Lipovec sa voľakedy dávno vypínal pyšný hrad. Dnes po hrade niet stopy, no dedina ostala. V jej okolí sa roky traduje povest' súvisiaca s tragédiou, ktorá sa na hrade odohrala. Na začiatku smutného príbehu zúrila letná búrka s hustým dažďom. Premoknutý syn hradného pána zaklopal na dvere sedliackeho domu pod hradom a prosil, aby sa mohol pri kozube usušiť.

„Milostivý pán, môžete sa nielen usušiť, ale aj zajesť vám dáme, ak neohrdnete pirohami,“ privítala mladíka gazdiná.

Čoskoro sa pred mladíkom zjavil krčah s mliekom, voňavý čerstvý chlieb a plná miska pirohov. Lenže mladý pán zabudol na chlad aj hlad, keď sa pozrel, kto mu poživeň priniesol. Prekrásna dievčina! Gazdinina dcéra. Mala bielu tvár ako mlieko v krčahu, mäkké líca ako chlieb na stole a chutná bola ako čerstvo vyvarené pirohy. Zahľadel sa syn hradného pána do dievčiniých hlbokých očí, ktoré boli jasnejšie ako modrá obloha po daždi. Načo toľko otáľať a vymýšľať zbytočné slová, keď stačí povedať, že sa mladý pán do dievčiny zamiloval. Aj dievčina pocítila, že jej mladý pán nie je ľahostajný a zaľúbila sa do neho horúcou láskou, lebo doteraz nikoho tak vrúcne nemilovala.

Šťastný, usušený a najedený mládenec sa po búrke vrátil do hradu. Pri rozlúčke sľubil dievčine, že sa čoskoro vráti, že si ju odvedie na hrad, zoberie si ju za ženu a bude hradnou paňou.

Mladý pár sa rozlúčil horúcimi bozkami, ak ich niekto počítal, zistil, že ich bolo viacej ako čerešien na strome rastúcom vedľa chalupy.

„Dobre, že si už doma,“ privítal syna hradný pán. „Mám pre teba radostnú správu. Našiel som ti nevestu. Bohatú a tebe rovnú. Zo susedného grófstva.“

Otcova zvesť vyrazila synovi dych. Chcel aj čosi namietat', ale hrdlo mu nevydalo ani hlások. Odišiel do svojej komnaty a premýšľal, ako dať otcovi najavo, že on si už nevestu vybral. Lenže tak dlho premýšľal, že si ani nevšimol, ako sa na hrad nahrnuli všetci veľmoži, grófi a grófkky z celého Šariša, Zemplína a Novohradu. Prišli na svadbu. Aj budúca nevesta prišla a veru, nebola to žiadna krásavica, hoci bola celá ovešaná šperkami, drahokamami a zlatými reťazami. Pozeral sa na nevestu smutnými očami a uvedomil si, že pravú lásku cíti iba k dievčine, ktorá zostala v chalupe pod hradom.

Hradné okná svietili do noci a zvesť o svadbe syna hradného pána sa dostala aj do dediny. Keď sa gazdinina dcéra dupočila, že sa jej milý žení, nechcela tomu veriť. Ved' na srdci ju hrial kráľovičov sľub.

„On sám mi musí do očí povedať, že mi je neverný,“ vzlykala dievčina a vybrala sa tmavou nocou strmou cestou k hradu. Plakala, vzdychala, no potom sa unavená zastavila blízko bielych vápencových skál, nad ktorými sa týčil hrad. Pozerala sa do záplavy svetiel žiariacich z hradu. Dúfala, že zazrie milého, no jeho nikde. V žiali chcela zoskočiť zo skaly do priepasti, ale vtedy pocítila, ako jej puklo srdce od žiaľu a začala meravieť. Telo jej chladlo, trpelo, až načisto skamenelo. Deva sa premenila na vápencovú sochu.

Keď mal mladý pán v hradnej kaplnke vyriechnúť neveste „áno“, v poslednej chvíli si spomenul na sľub dievčine z podhradia. Prekvapenú nevestu, kňaza a svadobných hostí nechal tak a vybehol z kaplnky von. Mladík utekal k vápencovej soche, v ktorej spoznal svoju milú. Vrhol sa k nej, objal chladný kameň a zalial ho horúcimi slzami.

„Odpusti mi, moja milá, že som zradil našu lásku, že som ťa zradil, že som ťa nechal tak dlho čakať, ale som prišiel a viem, že len my dvaja sme si súdení,“ plakal. Mladíkove slzy stekali na chladný vápenec a roztopili ho. Vtedy milá roztvorila náruč a on do nej vklzol. Stal sa súčasťou bieleho vápenca. Aspoň tak to vravia obyvatelia Lipovca, lebo syna hradného pána nikto nikdy odvtedy nevidel.

TEMATÍNSKY DRAK

Veselo preveselo bolo v tú noc na Tematínskom hrade. Nečudo, panstvo malo čo oslavovať. Len pred chvíľou sa vrátilo z bohatého lovu v inoveckých lesoch. Na ražni sa točili diviaky ako kolotoče na hodoch, srnčie mäso rozvoniavalo a víno z Radošiny sa perlilo v pohároch. No nezabávali sa iba páni, na svoje si prišlo aj služobníctvo a čelad'. Každý jedol a pil, čo mu hrdlo ráčilo. Avšak jeden zo zbrojnošov nepoznal mieru. Bol taký hlučný, že ho prišiel napomenúť sám hradný pán. Krikľúň sa však na pána oboril ako na seberovného, nuž tento prikázal, aby ho zatvorili do skoro zbúraného hradného pivovaru, kde sa pivo už dávno nevarilo.

Okolo polnoci príbehol do hodovacej miestnosti jeden zo sluhov a oznámil pánovi, že zbrojnoš ho prosí, aby ho z pivovaru pustil, pretože je tam obrovský drak.

Pán sa sluhovi vysmial: „Len ho tam nechajte, do rána mu víno z hlavy vyšumí, prestanú ho strašiť dračie príšery.“

Na druhý deň prikázal pán, aby zbrojnoša vypustili z pivovaru. No darmo ho tam hľadali. Zapálili aj fakle, svietili do všetkých kútov, ba aj hordu potkanov vyplašili, no na zbrojnoša nenatrafili. Na konci jednej miestnosti však našli veľký otvor, ktorý viedol kdesi do podzemia. Z chodby zaznieval jedovatý sipot a chrapot.

„Musíme sa presvedčiť, či sa tam skutočne nejaký drak nena-
chádza,“ mudroval hradný pán. No nenašiel sa dobrovoľník, kto
by vliezol do podzemia. Rozhodli sa, že do tmavej chodby vyšli
statného barana. Aby si posvietil na cestu, vložili mu medzi rohy
veľkú zapálenú sviecu. Baran nesmelo vkročil do chodby
a pomaly kráčal ďalej. Keď ho nebolo vidno a svetlo sviece sa
zdalo malé ako vzdialená hviezda na oblohe, zatarasili otvor a do
druhého rána čakali, čo sa stane. Nestalo sa nič, iba baran sa
nevrátil.

„Skúsime to s pascou,“ znova rozhodol pán. Remeselníci poz-
býjali silnú klietku z dubového dreva a do klietky strčili teľa ako
návnadu. Pascu pritiahli k otvoru a opäť čakali do rána. Už krát-
ko po polnoci sa ozval z pivovaru hrozný rev. Bol taký silný, že
niektoré hradné múry popraskali a všetky poháre položené na
stoloch vyskočili do dvadsaťcentimetrovej výšky. Rev k ránu
utíchol. Hradný pán a sluhovia utekali do pivovaru, lebo zveda-
vosť zvíťazila nad strachom. Keď pribehli k otvoru do podzemia,
zistili, že po teľati tam nie je ani stopa a namiesto neho v klietke
leží netvor. Keď sa k nemu priblížili, drak sa začal v klietke
metať a vydával také zvuky, že niektorým z osadenstva praskali
ušné bubienky a panie omdlievali.

Statoční zbrojnoši však draka spútali silnými reťazami a pomo-
cou štyroch párov volov ho vytiahli na nádvorie. Na nádvorí
akoby do draka vstúpila ďalšia sila. Metal sa a reval tak hrozne,
že na Beckovskom hrade vyhlásili zemetrasenie piateho stupňa
Fickovej stupnice. Mnohé domce postavené z hlíny to nevydrža-
li a zrútili sa ako domčeky z karát. Ani pivovar na Tematínskom
hrade to nevydržal a zrútil sa. Napokon vojaci pritlačili na nádvo-
rie kanón a dobre mierenou ranou, ktorú zopakovali päťkrát,

draka zahlušili. Hradný pán dal potom draka vypchať slamou, pravda až potom, keď z neho vybrali vnútornosti, ktoré spálili, pretože podľa miestneho alchymistu, obsahovali rakovinotvorné látky (v tom čase ešte nevedeli, že ide o dioxíny).

Vypchatý drak bol veľkou atrakciou pre blízke i vzdialené okolie Tematínskeho hradu a všetci híkali nad jeho veľkosťou. Jednej noci však drak z hradu zmizol a nikto netušil ako a kde. Podľa povesti, ktorá sa podľa všetkého zhoduje s pravdou, vypchatý drak ožil a utiekol do okolitých lesov. Ktosi ho tam aj zazrel a je celkom možné, že sa medzi stromami ukrýva dodnes. Ak komusi zmizne ovca, kravička či iné zviera, je možné, že ho ukradol tematínsky drak. Asi to bude pravda, lebo je všeobecne známe, že draky nie sú bylinožravcami a mäso im chutí najlepšie. Ak by draka v lese niekto aj teraz uvidel, nech neváha a ohlási to na obecnom úrade. Tam starosta vie, ako má v podobných prípadoch postupovať.

RUKA ZAVRAŽDENÉHO STRÁŽI POKLAD

Pán likavského hradu si nahonobil veľký poklad, na ktorý si brúsili zuby jeho nepriatelia. Aj teraz sa dopočul, že jeho neprajníci dávajú dohromady silné vojsko a hodlajú zaútočiť na Likavu.

Pán sa rozhodol, že poklad zakope. Raz v noci si zavolať k sebe najvernejšieho sluhu.

„Túto veľkú medenú debnu zanesieme pod hradnú vežu a tam ju zakopeme,“ zdôveril sa sluhovi.

Za svitu mesiaca začali čakanmi kopať jamu, do ktorej potom uložili debnu so zlatom, šperkami a drahými kameňmi.

Keď dokončili robotu, hradný pán sa akosi zvláštne pozrel na sluhu.

„Čo sa tak, milý pane, čudne pozeráš na svojho najvernejšieho?“, spýtal sa tento.

„Ty si jediný, kto vie, kde som zakopal poklad“, konštatoval pán.

„To tajomstvo nikomu neprezradím“, dušoval sa sluha. „Odnesiem si ho do hrobu“.

„Máš pravdu“, súhlasil hradný pán a v tej sekunde sa zahnal čakanom, uderil úbohého sluhu do prs. Ten sa zrútil na zem a zomrel. Hradný pán ho pochoval vedľa pokladu a spokojne odišiel do svojej komnaty.

O krátky čas nepriatelia skutočne zaútočili na pyšný hrad. Nastal krutý boj, v ktorom zahynul aj hradný pán. Vítazi však

darmo ale kutrali po celom hrade, poklad nenašli. Dvaja, ktorí o ňom vedeli, ležali mŕtvi.

Správa o poklade na hrade sa však neutajila, rozšírila sa medzi ľuďmi. Našlo sa veľa dobrodruhov, ktorí ho išli na tie miesta hľadať, no poklad zatiaľ nikto nenašiel. Raz v noci sa tam vybral aj akýsi človek, príšelec, ktovie odkiaľ. Zobral si čakan, lopatu. Mesiac mu svietil a on sa s chuťou pustil do roboty. Kopal tam, kde zatiaľ nikto iný – pod hradnou vežou. Pot sa mu perlil na čele, lebo zem bola tvrdá, samé kamenie. Ktovie, ako dlho kopal, ale jedna po polnoci ešte nebola, keď sa mu zazdalo, že čakan narazil na akýsi tvrdý predmet. Chlap zbystril pozornosť a začul, že kov naráža na kov.

Kopal ešte intenzívnejšie, až sa presvedčil, že narazil na medenú truhlicu. Zaradoval sa, lebo v starých knihách čítal, že v takých truhliciach bývajú poklady. Nuž bude v nej aj ten z likavského hradu.

Očistil veko od hlíny, kamenia a začal čakanom odstraňovať silné zámky. Veko povolilo a on ho horko-ťažko nadvihol. Čo zazrel, mu oslepilo zrak. Lenže to bol posledný pohľad v jeho živote. Z truhlice sa odrazu vystrčila akási silná biela ruka, ktorá ho schmatla za hrdlo a už ho nepustila. Kopáč pokladov dodýchal a mŕtvy klesol na zem.

V tej chvíli zarachotil hrom a blesk uderil do hradnej veže. Tá sa zosypala a kamenie znova pochovalo truhlicu.

Podľa všetkého hľadača pokladu zabil duch zavraždeného sluhu, ktorý ešte aj po stáročiach strážil poklad. Odvtedy sa už nikto neodvážil hľadať na hrade zakliaty poklad. Záujemcov odstrašuje duch verného sluhu, ktorý neváha zavraždiť každého, kto by chcel na poklad hradného pána čo i len siahnuť. Vraj tak bude robiť až dovtedy, kým nenastane koniec sveta.

ELENIN PRÍZRAK NAD DUNAJOM

Na jednom z mnohých dunajských ostrovov žila vdova, ktorá mala krásnu dcéru. Jej dlhé vlasy, veľké modré oči a nádherný úsmev každého očarovali. Na ostrov, kde matka s dcérou žili, prišiel dvoran Vladislav z Oponíc. Jeho úlohou bolo pripraviť letné sídlo pre kráľa Karola Roberta. Na cestách po ostrove uvidel Vladislav ako krásna dievčina suší rybárske siete. Prihovoril sa jej a zistil, že krásavica sa volá Elena. Zapadajúce slnko osvietilo Eleninu tvár a stalo sa, čo sa dalo očakávať. Dvoran Vladislav sa do Eleny zaľúbil. Dokonca tak silno, že jej navrhol, aby s ním išla do Oponíc.

„Tam vystrojíme veľkolepú svadbu,“ sľuboval jej dvoran z Oponíc.

Elena bola šťastná, zdôverila sa s Vladislavovou ponukou matke.

„Nebudeš Vladislavovou ženou,“ smutne povedala matka.

„Prečo? Veď ma chce,“ nerozumela matkinmu smútku Elena.

„Keď si bola nemluvňatom, stará cigánka ti vyveštila, že budeš ženou kráľa,“ spomenula si na veštbu matka.

Elena sa však matkiným slovám smiala, veď ona žiadneho kráľa nepozná, miluje iba Vlastislava... Dvoran skončil prácu na ostrove. Našiel najvhodnejšie miesto pre stavbu kráľovho sídla. Celý deň tam svietilo slnko, vlnky pokojne obmývali pobrežie a okolo rástli príjemné stromy.

„Jeho Výsosť bude spokojná,“ konštatoval Vladislav a spokojne nastúpil na loďku a z ostrova sa dostal na breh, kde ho už čakal koč. S Elenou doň nasadli a smerovali do Oponíc. Tam sa už konali prípravy na svadbu, lenže v tom čase zomrela v Ostrihome mladá kráľovná Katarína Mária. Oponický pán musel odísť do Ostrihomu na prípravu pohrebu. Zdržal sa tam dlhší čas.

Medzitým kráľ Karol Robert prišiel na poľovačku do Tríbečských vrchov. Po poľovačke sa zastavil v Oponiciach, a tam zazrel krásnu Elenu. Očarila ho na prvý pohľad, tak ako nedávno očarila Vladislava.

„Tvoja krása je nevídaná, aj tvoj rozum je bystrý,“ konštatoval panovník. „Staň sa mojou ženou, kráľovnou!“

Elena bola očarená kráľom, no najmä jeho ponukou, pretože už v tých časoch žili zlatokopky, teda ženy, ktoré sa okamžite zaľúbia, ak zbadajú plnú peňaženku. Razom zabudla na sľub vernosti, ktorý dala Vladislavovi a odišla do kráľovho sídla v Temešvári. Nuž čo, povedala si, veď tak to predpovedala aj stará cigánka.

Rozhodnutie Karola Roberta oženit' sa s chudobnou devou spôsobilo na kráľovskom dvore veľký rozruch. Zdalo sa, že kráľovo rozhodnutie je neodvolateľné a nikto, ani kráľov šašo, sa mu odporovať neodvážil. Lenže štátnické záležitosti a starostlivosť o blaho jednoduchého ľudu boli silnejšie ako hlas srdca. Napokon sa kráľ musel podrobiť rozhodnutiu snemu, ktorý vyhlásil, že na upevnenie kráľovstva je potrebné, aby si Karol Robert vzal za manželku Blaženu, sestru českého kráľa Jana Luxemburského.

„Chcela si byť kráľovou ženou, tak ňou aj budeš,“ držal sa sľubu Karol Robert. „Vydáš sa za môjho najvernejšieho panoša Juraja Kráľa. Budeš Elena Kráľová.“

O krátky čas sa konala svadba medzi Jurajom Kráľom a Elenou. V tomto manželstve však Elena nebola šťastná. Po čase sa rozhodla, že Kráľa opustí a vráti sa na dunajský ostrov.

Elena sa vrátila domov, ale ani tam nenašla pokoj. Ľutovala kráľovo odstúpenie od sľubu a často blúdila po miestach, kde chodila s dvoranom Vladislavom. Banovala, že na neho tak rýchlo zabudla a bolo jej to ľúto. Vladislav však v tom čase bol už mŕtvy. Odišiel bojovať za kráľa proti Turkom, a tam ho prebodla turecká šabl'a.

Jej žiaľ za minulosťou však neupadal, ale narastal. Raz v noci Elena vyšla na dunajský breh a našla na ňom vysokú skalú. Vydriapala sa na ňu a so slzami v očiach skočila do zradných a hlbokých dunajských vôd. Vlny pohltili jej telo a nikto ju viac nevidel. Pravda, rybári, ktorí lovia ryby aj v noci, hovoria čosi inšie. Vraj sa krásne dievča za mesačných nocí blízko k splnu vynorí z vody a narieka. Plač je taký silný, že prehluší burácanie vln. Rybári vedia, že je koniec lovu, pretože s Elenou smútia aj ryby a do sietí sa im nechce. Na brehu potom vravia, že je to spravodlivý trest pre vierolomnú dievčinu, ktorá nenašla pokoj ani na druhom svete.

BLUDNÝ KŔŇ ŠTEFANA KOHÁRYHO

Kto vo vtedajšom Uhorsku nepoznal grófa Štefana Koháryho, nepatril ku vzdelancom. Tento statný veliteľ stál na čele trojtisícového husárskeho vojska a protivníkom Turkom riadne hlavy domotal svojimi hrdinskými činmi. Turci na neho útočili iba z boku, priamo sa neodvážili. Z boku pálili do neho otrávené šípy a zakrivenými šablami sa snažili zraziť jeho hlavu. Lenže márne. Koháry bol rýchly ako blesk, šikovný ako jarmočný zlodej a múdry ako krdeľ sov. A akého múdreho koňa mal! Kde nestačil Koháryho meč, tam sa dostali k slovu konské kopytá a zuby. KŔň sa volal Viktor, také meno dostal, čo po slovenský znamená víťaz.

V tých časoch bol Levický hrad v tureckých rukách, a to nedalo Štefanovi Kohárymu spávať. K Levickému hradu ho viazali spomienky na nejedny príjemné chvíle s peknými obyvateľkami hradu.

Keď prešla zima a ľad na Hrone sa roztopil, rozhodol sa Koháry, že Levický hrad spod tureckého jarma oslobodí. Pravda, nebol sám. Na Turkov sa chystali aj poľskí dragúni, talianski kanonieri, uhorskí husári...

Zazneli trúby a strhla sa bitka, akú Levice nepamätali. Na čele vojska stál Koháry. Kde najtuhšie udierali šable, tam so svojím Viktorom nechýbal. Ako áno, ako nie, odrazu akási nepriateľova guľka vystrelená z pušky prestrelila Koháryho čákov. No nestalo

sa nič vážne, len Koháryho pokrývku hlavy guľka odfúkla a grófovi účes roztrapatila. Odvážlivec si z toho nič nerobil, s chuťou sa pustil do ďalšej šarvátky. Letel za Turkami, vlasy mu viali. V jednej aleji blízko bojiska sa mu však vlasy zamotali do haluzia a zostal visieť na strome. Zdalo sa, že je všetkému koniec, aj on si pomyslel, že je amen. Lenže to by nesmel mať verného koňa Viktora, ktorý rozmýšľal ako človek. Vrátil sa späť, podbehol pod grófa a ten hup do sedla. Gróf si vlasy šablou odrezal z konára. Lenže osud býva často neúprosný. Ešte jedna strela bola v tomto boji Kohárymu súdená. Zasvišťala vzduchom a prevrtala mu prsia. Sklátil sa, hlava mu odkväcla na koníkovu hrivu, potom sa telo po jeho boku sklúzlo k zemi. Len noha zostala ešte zaseknutá v strmeni. Kôň sa z tohto pekla rozbehol ako divý. Letel preč cez močiar a ražné polia až poniže rybníka. Tam sa Koháryho čižma vyšmykla zo strmeňa a on spadol na zem. Kôň Viktor zostal stáť nad grófovým bezvládnym telom a smutne zaerdžal. Zvesť o vodcovom skone ešte viac rozprúdila spenenú husársku krv. Bojovníci odvážne rúbali hlava-nehlava a Turci vidiac bezmocnosť svojich útokov, utekali kade ľahšie.

Po radosti z víťazstva nastala smutná chvíľa lúčenia s padlými bojovníkmi. Na ich počesť zneli salvy z kanónov, výstrely z pušiek.

Nad zlatou truhlou, v ktorej ležal hrdina gróf Koháry, mal sklonenú hlavu aj jeho verný kôň. Niektorí vraveli, že prvýkrát v živote videli koňa plakať, ronit slzy. Smútočné obrady boli hádam v prostriedku, keď sa Koháryho kôň postavil na zadné nohy, zaerdžal ako na rozlúčku a zmizol v chotári.

Štefana Koháryho pochovali v hronskobeňadickom kostole. Pri Leviciach, kde zasiahnutý tureckou guľkou spadol z koňa, mu v topoľovej aleji postavili spolubojovníci pomník. Druhý pamät-

ník vyrástol v chotári Hronských Kosíh. Na ňom je aj dátum, kedy hrdinský bojovník proti Turkom vydýchol naposledy. Bolo to 16. júla 1664. A čo grófov kôň? Za mesačných nocí sa ukazuje v poliach medzi Levicami a Hronským Beňadikom. Vraj mu z papule šľahajú plamene a okolo neho sa ozýva aj rinčanie mečov, ktoré bolo častou hudbou na bojiskách s Turkami.

MÁTOHA S KOSÁKOM

To, o čom budem rozprávať sa stalo na ceste z Kľačian do Tekova. Na tom mieste stojí biely kríž a neďaleko tečie potok zvaný Čierna voda. V tých miestach furman Jošo Bohunický onoho času videl bielu mátohu. Prihodilo sa to takto: Furman sa pri kríži prežehnal a o chvíľu vo svite mesiaca zazrel bielu postavu, ako kráča pred vozom ťahaným dvoma vraníkmi. Potom zabočila z cesty do priekopy a začala kosiť trávu.

„Stvora božia,“ skríkol Bohunický, „dávaj, pozor, aby si sa v tme neporezala.“

Furman si spočiatku myslel, že je to dajaká pobláznená Tekovčianka, ktorá pri kosení nepotrebuje mať svedkov. Postava sa tvárila, že nepočuje, preto Jošo dobiedzal: „Aj mne by si mohla trocha trávy nakosiť. Za to ťa odveziem aj s batohom.“

Stvora najskôr nič, ale odrazu sa otočila a kosák otrčila proti Jošovi. Potom sa narovнала a začala rásť. Oveľa rýchlejšie ako tráva či obilie rastie a čochvíľa bola vyššia ako kone a len sa dvíhala a dvíhala. Narástla vyše topoľov pri ceste a nad nimi sa rozplynula. Jošo Bohunický od ľaku stratil reč a od údivu sa aj báť prestal. No keď si chytil košeľu, zistil, že je premočená od potu. Po chvíli sa spamätal. Prudko šľahol kone bičom a zastavil sa až doma pred chalupou. Žena ho privítala studenou sprchou. Vraj kde sa toľko túlal, koľko peňazí prepil atď. Všetko to boli triviálne otázky, ktoré pozná každý muž, keď sa s príchodom